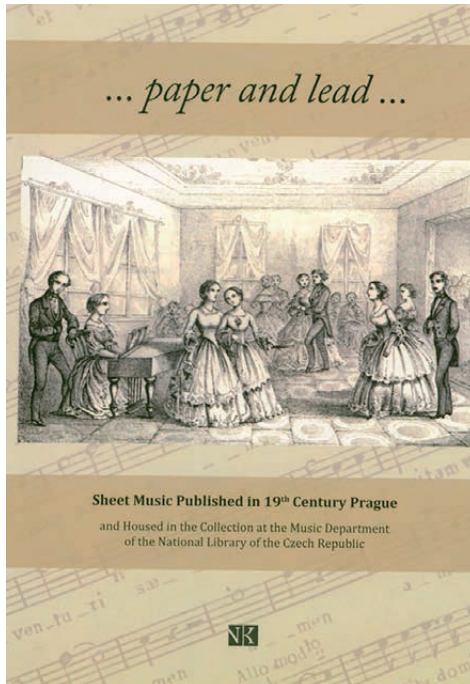

Ludmila Šmídová: *...paper and lead... Sheet Music Published in 19th Century Prague and Housed in the Collection at the Music Department of the National Library of the Czech Republic*

National Library of the Czech Republic, Prague 2022

107 pp., ISBN 978-80-7050-763-6

For a long time, it was primarily the personalities of composers that were at the centre attention of musical historiography, but with the careful examination of their works, thorough knowledge of the period and of the concrete environment in which a composer was living and working has increasingly shown itself to be essential. One example of an area to which music historians have begun devoting themselves only relatively recently is the world of music publishers. Ludmila Šmídová has focused on Prague music publishers of the 19th century, and she has presented the results of her

work at an exhibition of printed music from the collections of the music department of the National Library titled *...paper and lead... The sheet music printed in 19th century Prague* and in the exhibition catalogue. The exhibition took place at the Clementinum in Prague from 24 June until 31 July 2022, and it was prepared in part for the holding of a congress of the International Association of Music Libraries (IAML), so the presence of a large, highly qualified public from around the world was an excellent opportunity to present the results of her work to her colleagues.

The publication appeared simultaneously in Czech and in an English translation by Andy Letham, and it is divided into chapters of a general conception and the catalogue itself with descriptions of the exhibits on display. The individual chapters, which the author calls “brief insights” in the introduction (p. 5), are in fact very valuable, carefully prepared studies of the issue at hand from various points of view, which shed light on the topic of music printing in the 19th century – the period musical repertoire, the development of music printing technologies, music publishing practice, and reflections on it from the cultural public. Another important topic is the collection of the National Library’s music department and its collecting activities in general.

The introductory chapter presents the proportions of the music department’s

collection and its origin, focusing on the collection of printed music from the 19th century, which contains ca. 14,000 specimens, 5,500 of which come from Prague printers. The introduction quotes a letter from the composer Karel Weiss addressed to Ladislav Vycpálek that brings the reader directly into the context in which this collection took shape. Vycpálek and his successors in the administration of the music department of the National Library were trying to compile the most complete possible collection of “domestic” printed music including unique specimens, and this was being in part by individual research and searches for specimens of publications that had been overlooked by the system for the submission of legal deposits.

The chapter “The Musical Life of 19th Century Prague as Reflected in the Locally Published Sheet Music” deals with repertoire from period printed music in confrontation with all the strata of musical life at the time. It points out that certain areas of the repertoire were not predominant in the publishers’ production or were not represented at all. As the author writes, like in the previous century, most music was disseminated in handwritten copies, so music printing does not reflect musical life in all of its breadth. Some educated musicians and cultural authorities of the day were critical of the unwillingness of publishers to print music of artistic value or works on a larger scale that were not intended for performing in the home that therefore did not promise a return on the invested financial resources. One such “lament” is a quote from Václav Jan Tomášek’s 1847 autobiography: “[...] *publishers had always had insufficient paper and lead for such works*” (p. 22). Paper

and lead are used as symbols of 19th-century music printing technologies and of the technical and financial difficulties involved, and the title of the exhibition and of the catalogue is a reference to Tomášek’s phrase. The apt, poetic title with its two ellipses also leaps off the page in the context of the titles of musicological literature. There is also mention of František Pazdírek’s text “Úvahy o naší hudební literatuře” (Reflections on Our Music Literature), in which the author draws attention to the high price of printed music, people’s unwillingness to buy music, and the resulting impossibility of paying composers royalties: “*Statistics have shown that only five out of one hundred music lovers will purchase sheet music; the other 95 will copy it.*” (p. 23) This chapter, titled “Period Reflections on Publishing Practise”, quotes texts by Czech cultural figures of the era dealing with the disconsolate state of music publishing in this country at the time, and it illustrates the atmosphere that led to the establishment of the publishing company Matices hudební of the Artists’ Society. As the author infers on p. 28, “*naming the causes of the unsatisfactory state of affairs in the area of the publication of printed sheet music [...] was the first step towards the gradual transformation of the local music publishing practice*”.

The chapter “The Production Techniques Used to Print Sheet Music in 19th Century Prague” is devoted to the dynamic development of music printing during the 19th century. It introduces the peculiar features of music printing and the ups and downs involved in music publishing, the inventors of new and improved printing procedures, and finally the individual kinds of printing techniques and how they manifest themselves visually on published music. The author

does not overlook putting these technical developments into a wider European context, and everything is illustrated on the basis of materials from the collection of the music department of the National Library of the Czech Republic. The chapter “The Sheet Music Publishers and Editors of 19th Century Prague” familiarises readers with the people who were producing and disseminating printed music: Prague’s booksellers, publishers, engravers, lithographers, and printers. It presents the changes to music publishing practice in the 19th century and their role in Prague’s musical life.

The catalogue itself contains more than 70 items describing the items on display, comprehensively documenting on their basis the topic of music publishing in Prague in the 19th century. Thanks to the well-conceived selection of exhibits, we delve into all aspects of the music business of the period, we learn about various music printing techniques and techniques used for printing title pages that one could find in use in Prague at the time, and we follow their development. At the same time, this printed music is used to introduce the most important Prague publishers of the day and to demonstrate the changes to publishing practice during the period. For each entry, the catalogue lists bibliographical data and printing techniques with a differentiation between the various techniques usually combined for printing title pages, frontispieces, sections containing written text, and pages of musical notation. One of the benefits of this catalogue is the determination of the dating of the printed music on display and the identification of the techniques used for the specimens’ printing on the basis of the author’s current research.

Commentary on relevant historical circumstances is incorporated into most of the catalogue items. Whether this concerns the creation of a musical work, the fate of its printed edition, or peculiar features of the printing, it is indicative of careful research of each individual publication and of the author’s deep insight into the subject matter. For example, in a footnote on the piano-vocal score of *Prodaná nevěsta* (The Bartered Bride), we read: “*This involved the very first publication of a complete Czech opera. Hudební listy of 1872 informed its readers in detail of the preparations for printing and distribution. Specimen 59 A 6108 contains a page with errata that has been printed lithographically, while the notation has already been corrected on the plates in specimen 59 A 1616 (despite that, many unrecognised errors remain). The first act of publishing by Matice hudební was a huge success. [...] the original small print run proved insufficient and a reprint of 500 copies of the Bartered Bride had to be produced in December of the same year.*” (p. 91–92)

The author has gone far beyond the usual scope of an exhibition catalogue. The study represents a high-quality synthesis with the potential to serve as an introduction to the issue of 19th-century music publishing and printed music. The text is characterised by excellent handling of sources (this includes music and other sources, some of which were previously unknown and are not reflected in literature on the topic) and of the literature from the fields of musicology and bibliography. It also examines very thoroughly the world of the printed music that helped shape music history and the society of the era and that constitutes an important part of our cultural heritage. If the creating of a collection is

sometimes perceived as a matter of course or even something automatic, this book convinces us that the opposite is the case. On the basis of numerous previously unused sources, the author presents an in-depth picture of a period when the publication and dissemination of printed music was of cultural and societal importance. Also, thanks to the specific individuals who expertly collected this

music, we can observe the conditions under which musical works were created, whether this involves music from the realm of high culture or the plentiful production of popular music. The book is a valuable contribution to the history of 19th-century musical culture and to our knowledge of the repertoire in Prague's musical life and of the collections of the National Library's music department.

MARKÉTA KRATOCHVÍLOVÁ

Ludmila Šmídová: ... papír a olovo... Hudebniny vydané tiskem v Praze v 19. století ze sbírky hudebního oddělení Národní knihovny České republiky

Národní knihovna ČR, Praha 2021
79 s., ISBN 978-80-7050-743-8

V centru pozornosti hudební historiografie stály dlouhou dobu především skladatelské osobnosti. Při důkladném zkoumání jejich děl se však čím dál tím více ukazovalo, jak nezbytné je důkladně znát dobu a konkrétní prostředí, v němž skladatel žil a tvořil. Jednou z oblastí, které se hudební historikové začali věnovat teprve v novější době, je například svět hudebních nakladatelství. Ludmila Šmídová se zaměřila na pražská hudební nakladatelství 19. století a výsledky své práce představila na výstavě hudebních tisků ze sbírek hudebního oddělení Národní knihovny s názvem *...papír a olovo... Hudebniny vydané tiskem v Praze v 19. století* a v katalogu k této výstavě. Výstava se konala v pražském Klementinu od 24. června do 31. července 2022 a byla připravena mj. u příležitosti konání mezinárodního kongresu hudebních knihoven IAML, takže kvalifikované a početné publikum z celého světa mělo výbornou příležitost seznámit se s výzkumy své kolegyně.

Publikace vyšla kromě české verze současně i anglicky v překladu Andyho Lethama a je rozdělena na obecněji koncipované kapitoly a na samotný katalog s popisy vystavených exponátů. Jednotlivé kapitoly, autorkou označené ve vstupním textu (s. 5) za „krátké vhledy“, jsou ve skutečnosti velmi cenné a precizně zpracované studie k dané problematice, které z více stran osvětlují téma hudebních tisků 19. století – dobový hudební repertoár, vývoj technik nototisku, hudebně nakladatelskou praxi i její reflexi ze strany kulturní veřejnosti. Důležitým tématem je také sbírka hudebního oddělení Národní knihovny a sbírkotvorná činnost obecně.

Úvodní kapitola představuje proporce sbírky hudebního oddělení a její původ, přičemž se zaměřuje na kolekci hudebních tisků 19. století obsahující kolem 14 000 exemplářů, z nichž 5 500 pochází z produkce pražských tiskáren. V úvodu citovaný dopis od skladatele Karla Weisse adresovaný Ladislavu Vycpálkovi rovnou vtahuje čtenáře

do kontextu, ve kterém se tato sbírka formovala. Vycpálek a jeho následovníci ve vedení hudebního oddělení Národní knihovny se snažili shromáždit pokud možno úplnou sbírku „domácích“ tištěných hudebnin včetně unikátních exemplářů, což činili mimo jiné prostřednictvím osobního vyhledávání a pátrání po exemplářích, které utekly systému odevzdávání povinných výtisků.

Kapitola „Pražský hudební život 19. století v zrcadle zde vydaných hudebnin“ pojednává o repertoáru z dobových hudebnin, a to v konfrontaci se všemi vrstvami tehdejšího hudebního života. Upozorňuje na to, že určité oblasti repertoáru nebyly v nakladatelské produkci dominantní, či nebyly zastoupeny vůbec. Jak píše autorka, největší část hudby se podobně jako v předcházejícím století šířila pomocí opisů, proto tisk hudebnin neodráží hudební život v celé jeho šíři. Někteří vzdělaní hudebníci a kulturní autority té doby kriticky poukazovali na neochotu nakladatelů tisknout umělecky závažnou hudbu a rozsáhlejší opusy, které nebyly určeny k domácímu provozování a neslibovaly tak vrácení vložených finančních prostředků. Jedním ze „stesků“ je citát Václava Jana Tomáška z jeho autobiografie, kde roku 1847 píše: „[...] *pro taková díla chyběl odjakživa vydavatelům papír a olovo*“ (s. 17). Papír a olovo jsou použity jako symboly technologie nototisku 19. století i jeho technické i finanční náročnosti, a právě k tomuto Tomáškovu obratu odkazuje název výstavy i katalogu. Výstižný a poetický název, který se i se svými dvěma trojtečkami vryje nepřehlédnutelně mezi tituly muzikologické literatury. Připomenut je také text od Františka Pazdířky „Úvahy o naší hudební literatuře“, v němž autor upozorňuje na vysokou prodejní cenu hudebnin, neochotu nakupovat a z toho plynoucí nemožnost

honorovat skladatele: „*Statistika dosvědčuje, že ze sta milovníků hudby pouze pět hudebnin kupuje; ostatních 95 si je opisují.*“ (s. 18) Tato kapitola s názvem „Dobová reflexe nakladatelské praxe“ prostřednictvím textů tehdejších osobností české kultury, zaobírajících se neutěšeným stavem hudebního nakladatelství u nás, přibližuje atmosféru, která vedla k založení Matice hudební při Umělecké besedě. Jak autorka vyvozuje na straně 20, „*pojmenování příčin nevyhovujícího stavu v oblasti vydávání tištěných hudebnin [...] bylo prvním krokem k postupné proměně zdejší hudebně nakladatelské praxe.*“ (s. 20)

Dynamickému vývoji nototisku během 19. století je věnována kapitola „K výrobním technikám pražských hudebnin v 19. století“. Představuje specifika nototisku i peripetie, které tisk hudebnin provázely, vynálezce nových výrobních postupů a vylepšení a konečně jednotlivé typy tiskařských technik i to, jak se tyto vizuálně projevují na vydaných hudebninách. Nechybí zasazení do kontextu vývoje těchto technik jinde v Evropě, a to vše je ukázáno právě na materiálu z fondu hudebního oddělení NK ČR. Kapitola „Pražští nakladatelé a vydavatelé hudebnin v 19. století“ seznamuje čtenáře s těmi, kdo zdejší hudebniny vytvářeli a šířili, tedy s pražskými knihkupci, nakladateli, rytci, litografy a tiskaři. Přibližuje proměny hudebně nakladatelské praxe 19. století i její roli v hudebním životě Prahy.

Vlastní katalog o více než sedmdesáti položkách popisuje vystavené předměty, na nichž je komplexně zdokumentováno téma vydávání hudebnin v Praze v 19. století. Díky promyšlenému výběru exponátů vstoupíme do všech vrstev tehdejšího hudebního provozu, poznáme různé notografické techniky i techniky používané při výrobě titulních

listů, tak jak je v té době bylo možné v Praze vidět, a sledujeme jejich vývoj. Zároveň jsou prostřednictvím těchto hudebnin představeni nejvýznamnější pražští nakladatelé a ukázány proměny dobové nakladatelské praxe. Katalog uvádí u každé z položek bibliografické údaje hudebniny a techniku tisku – zde jsou rozlišeny obvykle různě kombinované techniky tisku titulního listu, frontispisu, textových částí a notových stran. Jeden z přínosů tohoto katalogu spočívá v určení datace vystavených hudebnin a v identifikaci technik jejich tisku na základě autorčina aktuálního výzkumu.

K většině katalogových položek je pak připojen komentář o relevantních historických okolnostech: ať už se týká vzniku skladby, osudů jejího tištěného vydání nebo technických zvláštností tisku, ukazuje na pečlivý výzkum ke každému jednotlivému vydání a na hluboký autorčin vhléd do problematiky. Např. v poznámce ke klavírnímu výtahu *Prodané nevěsty* čteme: „*Jednalo se o vůbec první vydání kompletní české opery. Hudební listy roku 1872 podrobně informovaly o přípravách tisku a rozesílání. Exemplář 59 A 6108 obsahuje list s erraty, litograficky zhotovený, v exempláři 59 A 1616 je notový text v plotnách již opraven (přesto mnohé nerozpoznané nedostatky zůstaly). První vydavatelský čin Matice hudební měl velký úspěch. [...] původně stanovený malý náklad nestačil,*

a ještě v prosinci téhož roku musel být vydán dotisk 500 exemplářů Prodané nevěsty.“ (s. 69)

Autorka daleko překračuje obvyklé zaměření katalogu k výstavě. Jedná se o kvalitní syntetickou práci s potenciálem sloužit jako úvod do problematiky hudebních nakladatelství a tisků 19. století. Text se vyznačuje excelentní prací s prameny (notovými i ne-notovými, včetně dosud neznámých a v literatuře nereflektovaných) a s muzikologickou i knihovědnou literaturou. Velmi důkladně tak dává nahlédnout do světa hudebnin, které spoluutvářely hudební dějiny i tehdejší společnost a které tvoří významnou součást našeho kulturního dědictví. Jestliže sbírkotvorná činnost bývá někdy vnímána jako něco samozřejmého nebo dokonce automatického, tak právě tato kniha nás přesvědčuje o opaku. Na základě řady dosud nevyužitých pramenů autorka přináší plastický obraz doby, v níž vydávání a šíření hudebnin zaujímalo důležité místo v kulturním a společenském životě. A díky konkrétním lidem, kteří tyto hudebniny kvalifikovaně sbírali, můžeme sledovat, v jakých podmínkách vznikala hudební díla z oblasti vysokého umění nebo třeba četná populární produkce. Kniha je cenným příspěvkem k dějinám hudební kultury 19. století, k poznání repertoáru pražského hudebního života i fondů hudebního oddělení Národní knihovny.

MARKÉTA KRATOCHVÍLOVÁ